

LOGISTIKA: KELIB CHIQISH TARIXI, VAZIFALARI.

Toyirov Hikmat Tal'at o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10427282>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Logistikaning kelib chiqish tarixi, vazifalari, amaliy qo'llanilishi va rivojlanishi haqidagi ma'lumotlar keltirilib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Logistika, moliyaviy xarajatlarni kamaytirish, Menejer, moliyaviy va axborot oqimlarini boshqarish, yuklarni sotib olish, saqlash, jo'natish, eskortatsiya qilish.

LOGISTICS: HISTORY OF ORIGIN, TASKS.

Abstract. In this article, information about the history of origin, tasks, practical application and development of logistics is provided.

Keywords: Logistics, reduction of financial costs, Manager, management of financial and information flows, purchase, storage, shipment, escorting of goods.

ЛОГИСТИКА: ИСТОРИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ, ЗАДАЧИ.

Аннотация. В данной статье представлена информация об истории возникновения, задачах, практическом применении и развитии логистики.

Ключевые слова: Логистика, сокращение финансовых затрат, Менеджер, управление финансовыми и информационными потоками, закупка, хранение, отгрузка, сопровождение грузов.

Logistika tarixida ushbu atama o'z ma'nosini o'zgartirgan ko'plab daqiqalar bo'lgan. Shuning uchun uning jiddiy va talab qilinadigan fanga aylanish tarixi haqida gapirishdan oldin, atamashunoslikni va uning rivojlanishning turli bosqichlaridagi o'zgarishlarini batafsilroq tushunish kerak.

Agar logistikaning bugungi kuni haqida gapiradigan bo'lsak, unda mutaxassislar kontsepsiyaning mohiyatini ochib beradigan taxminan besh xil formuladan foydalanadilar. Avvalo, siz ushbu atamani ilmiy nuqtai nazardan ko'rib chiqishingiz kerak. Har qanday universitetning Iqtisodiyot fakultetida talabalarga logistika deganda turli xil tabiat oqimlarini boshqarish: inson, moddiy, axborot va boshqa yo'nalishlar - ularni optimallashtirish tushuniladi. Optimallashtirish moliyaviy xarajatlarni kamaytirish bilan bog'liq. Ushbu soha mutaxassislari ushbu oqimlarni boshqarishni yanada samarali va oqilona qilishga imkon beradigan metodologiyani ishlab chiqmoqdalar.

Ushbu atamani amaliy tushunchani hisobga olgan holda, u asbobni bildiradi deb aytishimiz mumkin. Undan foydalanganda oqim jarayonlarini tashkil qilish imkon qadar samarali bo'ladi va mehnat va moliyaviy xarajatlar miqdori bir necha baravar kamayadi.

Logistikaning amaliy qo'llanilishi juda qiziq, chunki bu kerakli tovarlarni muhtojlarga etkazib berishning maqbul variantlarini tanlashdir. Shu bilan birga, mahsulot va butun jarayonni kerakli joyda, kerakli joyda bo'lish qobiliyati sifatida tavsiflash mumkin.

Logistikaning rivojlanish tarixida bizning kunlarimiz eng qulay hisoblanadi, chunki menejerlar o'z ishlarida juda faol foydalanadilar. Menejerlar ushbu ilmiy intizomni xaridlarda ishlatiladigan haqiqiy boshqaruv strategiyasi deb bilishadi. Shu ma'noda logistika "A" dan "Z"

gacha bo'lgan barcha jarayonlar uchun javobgardir: tovarlarga buyurtma berish, yuklarni sotib olish, saqlash, jo'natish, eskortatsiya qilish, sotishni tashkil etish va shunga o'xshash manipulyatsiyalar. Inson, moliyaviy va axborot oqimlarini boshqarish xuddi shu tarzda qurilgan. Optimallashtirish usullari bir guruh odamlar, bir kishi yoki butun korxonaga uchun teng darajada samarali ishlaydi.

Agar siz ushbu atamani tarix nuqtai nazaridan ko'rib chiqsangiz, logistika ikkita sharhga ega bo'ladi. Birinchisi Angliyadan kelgan, bu erda ta'rif harbiy muhitda ishlatilgan. Shuning uchun, so'zma-so'z tarjima qilingan ushbu atama "orqa" yoki "ta'minot" degan ma'noni anglatadi.

Logistikaning paydo bo'lishi va uning mustaqil ilmiy intizomga aylanishi tarixida qorong'u joylarni topish deyarli mumkin emas. Ushbu atama haqida dastlabki eslatmalar eng qadimgi davrlarga tegishli. Miloddan avvalgi IV asrda u yunonlar va rimliklar tomonidan faol foydalanilgan. Ushbu davr mobaynida ushbu atama hisoblashning o'ziga xos san'atini anglatardi. Davlat nazorati pozitsiyasida bo'lgan qadimgi yunonlar ko'pincha logistlar deb nomlangan va birinchi navbatda moliyaviy oqimlarning harakatini kuzatib borishlari kerak edi. Rimliklar oziq-ovqat tarqatish uchun logistlardan foydalanganlar. Ushbu jarayon aniq va murakkab hisob-kitoblar natijasida shakllangan ma'lum qoidalarga bo'ysungan.

Logistikaning rivojlanish tarixini qisqacha tavsiflab, shuni ta'kidlash mumkinki, bu atamaning ikkita asosiy talqini qadimgi davrlardan hozirgi kungacha saqlanib qolgan. Birinchisi juda aniq va matematik hisob-kitoblarda qo'llaniladi. Uni taniqli nemis matematikasi kundalik hayotga kiritgan va shu bilan ma'lum bir mantiqni nazarda tutgan.

Ikkinchi talqin harbiy sanoat bilan chambarchas bog'liq. Darhaqiqat, Rossiyada va boshqa mamlakatlarda logistika taraqqiyoti tarixida u asosan urush davrida armiya va faol kuchlarni boshqarish va boshqarish bo'yicha amaliy fan sifatida ishlatilgan (logistika sohasidagi masalalar doirasini qisqacha ta'riflash qiyin).

Logistika tarixida (ushbu ilmiy intizomning paydo bo'lishi haqida birozdan keyin aytib o'tamiz), Ikkinchi Jahon urushi yillari "oltin" davr deb hisoblanadi. O'shanda, logistika tamoyillariga ko'ra, Evropa mamlakatlarida joylashgan Amerika qo'shinlarini etkazib berish qurilgan. Barcha tamoyillar mukammal ishlab chiqilgan va kelajakda biznesda iloji boricha faolroq foydalanila boshlangan.

Logistika taraqqiyoti tarixi turli voqealarga boy. Ilmiy intizomni shakllantirish va uni zamonaviy shaklga o'tkazish mutaxassislar uchun ayniqsa qiziq. Logistika tarixi fan sifatida o'tgan asrning o'rtalarida boshlangan. Ushbu jarayon Qo'shma Shtatlarda boshlangan va to'g'ridan-to'g'ri biznesni rivojlantirishga bog'liq edi. U yigirma birinchi asrning boshlariga qadar davom etdi va mutaxassislar tomonidan bir necha bosqichlarga bo'lingan.

Birinchisi, o'tgan asrning yigirmanchi yillaridan ellikinchi yillarini o'z ichiga oladi. Logistikaning umumiy kontseptsiyasidan, agar kerak bo'lsa, ma'lum qismlar ajratilgan bo'lib, ular faoliyatga muvaffaqiyatli kiritilgan. Ammo biznes logistika taqdim etishi mumkin bo'lgan barcha imkoniyatlardan foydalanishni xohlamadi. Mutaxassislar buni texnologiya rivojlanishining past darajasi va menejrlarning keng apparatlaridan foydalanish zaruriyati yo'qligi bilan izohlashadi. Ushbu vaqt oralig'ida iqtisodiyot o'tish bosqichida edi. U asta-sekin xaridor tomon burilib, ishlab chiqaruvchidan uzoqlashdi.

Natijada, logistika tarixida muhim rol o'ynagan raqobat omili paydo bo'ldi (biz ushbu atama va uning ma'nosi to'g'risida o'quvchilarimizga aytib o'tgan edik). Biroq, o'sha davrda harbiy mutaxassislar armiya ta'minotini o'rnatish uchun logistika g'oyalaridan faol foydalanganlar.

Logistika rivojlanishining ikkinchi bosqichi o'tgan asrning ellikinchii yillaridan ettinchi yillariga qadar bo'lgan davr hisoblanadi. Bunga umumiy xarajatlar kontseptsiyasini shakllantirish va yakunlash yordam berdi. Transport logistikasida (uning tarixi umumiy tarixiy konturning bir qismidir), bu menejerlar va korxonalar rahbarlari tomonidan keng qo'llaniladi. Qisqacha aytganda, bu moliyaviy xarajatlarni yuk tashish yo'nalishi bo'yicha ularni kamaytiradigan tarzda guruhlash qobiliyati sifatida ifodalanishi mumkin. Masalan, shunday ko'rinadi:

- tovar ishlab chiqaruvchidan iste'molchiga avtomobil yo'llari orqali etkazib beriladi;
- etkazib berishning moliyaviy xarajatlari kichik, ammo butun marshrut bo'ylab omborlarni yaratish kerak;
- har bir ombor o'z xodimlarini talab qiladi, bu yangi moddiy xarajatlarni anglatadi;
- masalan, havo transportidan foydalanishga o'tishda, marshrutda yuklarni saqlash va boshqarish bilan bog'liq barcha xarajatlarni ro'yxatdan chiqarib tashlash mumkin bo'ladi.

Bunga parallel ravishda, Amerika va Evropada yetmishinchi yillarda kompyuter texnologiyalari faol rivojlana boshladi. Ular yangi turdagi ombor uskunalari, qadoqlash usullari, konteynerlarni standartlashtirish va boshqa shunga o'xshash texnik yangiliklarning paydo bo'lishiga hissa qo'shdilar, bu transport va ombor strategiyasi g'oyasini butunlay o'zgartirdi.

Saksoninchi va to'qsoninchi yillar logistikaning rivojlanishi va keng rivojlanishi davriga aylandi. Ammo bu jarayon asosan kapitalistik kuchlarda sodir bo'lgan. Logistika keyingi avlod elektron aloqa tizimlari tufayli biznesning bir qismiga aylandi. Endi jo'nab ketishni istalgan masofada juda aniq kuzatish mumkin edi. Mutaxassislar logistika rivojiga ko'plab omillar yordam berganligini ta'kidlaydilar. Masalan, ushbu toifaga bozorning globallashuvi, sheriklik g'oyalarini shakllantirish va mahsulot sifati falsafasini yaratish kiradi.

Bizning kunlarimiz logistika rivojlanishining beshinchi bosqichi hisoblanadi. Bugungi kunda mutaxassislar har qanday vaziyatda tovarlarni o'z vaqtida etkazib berishga yordam beradigan vositalarni ishlab chiqmoqdalar. Shu bilan birga, barcha zamonaviy texnik yutuqlar qo'llaniladi, ular asta-sekin yagona mexanizmga aylantiriladi.

Har qanday tizimning yakuniy maqsadi bor, unga ma'lum bir tarzda erishish mumkin. Logistika oltita aniq shartlarning bajarilishini nazarda tutadi. Faqatgina tizim ularning barchasini bajaradigan bo'lsa, unda uning samaradorligi haqida gapirish mumkin. Ushbu shartlarni qisqacha bayon qilamiz:

- yuk faqat kerakli mahsulotni anglatadi;
- uning sifati iste'molchining ehtiyojlariga mos kelishi kerak;
- yuk xaridor talab qiladigan miqdorda etkazib beriladi;
- etkazib berish belgilangan vaqtda amalga oshirilishi kerak;
- jo'natilgan joy iste'molchining tavsifiga qat'iy mos keladi;
- xarajatlar yo'lning murakkabligi va fors-major holatlaridan qat'i nazar, minimal darajaga tushiriladi.

Ishlab chiqaruvchining muvaffaqiyati yuqoridagi barcha shartlarni bajarish uchun ishni qanday tashkil qilishiga bog'liq.

Logistikaning asosini ko'p vazifali printsip tashkil etadi. Tizim bir vaqtning o'zida juda ko'p vazifalarni hal qilishi kerak, ammo jarayonni engillashtirish uchun ular uch guruhga bo'linadi:

- Global. Ushbu guruhning asosiy vazifasi minimal moliyaviy xarajatlar bilan ishlashga erishishdir, atrofdagi vaziyat esa beqaror yoki to'xtovsiz xususiyatga ega bo'lishi mumkin. Bunga, shuningdek, logistika tizimlarini shakllantirish va ularni muvaffaqiyatli amalga oshirishni, xavfsizlik va ishonchlilik sharoitida kiritish mumkin.

- Odatda.

- Xususiy. Ushbu guruh tor yo'naltirilgan.

Xulosa qilib aytganda, barcha vazifalar umumiy vazifalarga bo'ysunadi, ammo ular aniqroq belgilanadi. Masalan, omborlarda zaxiralarni yaratish, unda muvaffaqiyatli faoliyat uchun zarur bo'lgan minimal miqdor bo'ladi. Shuningdek, guruhga tovarlarni omborlarda saqlash vaqtini qisqartirish va etkazib berish yo'nalishini optimallashtirish bo'yicha tadbirlar kiradi.

Logistikaning umumiy vazifalariga zararlar, xarajatlar, xarajatlar va foydani prognoz qilish kiradi. Avtotransport vositalarining alohida masalasi mavjud, tovarlarning ishlab chiqaruvchidan iste'molchiga uzluksiz harakatini ta'minlash uchun ushbu vazifani eng yuqori darajada hal qilish kerak.

Ilmiy kontseptsiyaga ko'ra logistika funktsiyalarini ikki nuqtai nazardan ko'rib chiqish mumkin. Birinchisi, berilgan vazifalarga nisbatan funktsionallikni belgilashni nazarda tutadi. Ular operatsion va muvofiqlashtirishga bo'linadi.

Birinchisi, bir nechta jarayonlarda bevosita ishtirok etish bilan bog'liq:

- Ta'minot (xom ashyo, moddiy boyliklar, ishlab chiqarishning texnik jihozlari, zaxiralar darajasi va ularning sarflanishini sotib olish va harakatlanish sonini kuzatish).

- Ishlab chiqarish (sotishgacha bo'lgan ishlab chiqarish jarayonlarining barcha bosqichlarini boshqarish).

- Tarqatish (tovarlarni iste'molchiga etkazish usullarini izlash, ushbu oqimlarning yo'nalishi va ularning to'liqligini aniqlash).

Muvofiqlashtirish funktsiyalari tahlil qilish, bashorat qilish va axborotni qayta ishlashda ifodalanadi.

XULOSA

Ko'rib turganingizdek, logistika zamonaviy dunyoda ishlab chiqarish va tovar munosabatlarining muhim qismidir. Shuning uchun uning kontseptsiyalari va vazifalarini qo'llash, shuningdek funktsiyalarini anglash har qanday biznesni tashqi sharoitlardan samarali va mustaqil qilish imkoniyatini yaratadi.

REFERENCES

1. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
1. Mo'minov, Ibrohim, ed (1971). "Aba". O'zbek sovet ensiklopediyasi. 1. Toshkent. 9 b.
2. "Aba". O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Toshkent. 2000–2005.
3. Mo'minov, Ibrohim, ed (1973). "Diod". O'zbek sovet ensiklopediyasi. 4. Toshkent. 51 b.
4. "Diod". O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Toshkent. 2000–2005.